

13 ปี พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารประชาชนได้อะไร?

ผศ.สุพล พรมมาพันธ์

คณะเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยศรีปทุม

ลงติดพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ไทยโพสต์ ปีที่ 15 ฉบับที่ 5213 วันพุธที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2554 หน้า 4

เมื่อเช้าวันศุกร์ที่ 4 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2554 เวลา 09.30 น. ผู้ได้ชื่อการถ่ายทอดสด “การประชุมสัมมนาวิชาการ 13 ปี พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสาร” ทางสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์ ซึ่งจัดขึ้น ณ ตึกสันติไมตรี ทำเนียบรัฐบาล ในโอกาสครบรอบ 13 ปี ของการประกาศใช้ พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 โดยครบรอบ 13 ปี ตั้งแต่วันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2533 และมีสโลแกนหลัก คือ “เปิดเผยเป็นหลัก ปกปิดเป็นข้อยกเว้น” โดยได้รับเกียรติจากนายกรัฐมนตรี นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เป็นประธานเปิดการสัมมนา และกล่าวปาฐกถาพิเศษ พร้อมทั้งมอบใบประกาศเกียรติคุณหน่วยงานต้นแบบในการปฏิบัติตามกฎหมายข้อมูลข่าวสารของราชการ จำนวน 15 หน่วยงาน นอกจากนั้น ในช่วงเข้ายังมีการอภิปรายในเรื่องการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารในทัศนะของฝ่ายการเมือง โดยผู้แทนพรรคการเมืองต่างๆ เช่น จากพรรคประชาธิปัตย์ พรรคร่วมเพื่อไทย พรรคร่วมใจไทย และพรรคร่วมเพื่อแผ่นดิน

ความสำคัญของ พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสาร ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 58 บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับทราบข้อมูล หรือข่าวสารสาธารณะในครอบครองของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น เว้นแต่การเปิดเผยข้อมูลนั้นจะกระทบต่อความมั่นคงของรัฐความปลอดภัยของประชาชนหรือส่วนได้เสีย อันพึงได้รับความคุ้มครองของบุคคลอื่น ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ” ส่วนหลักการและเหตุผลของพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ คือ ในระบบประชาธิปไตย การให้ประชาชนมีโอกาสกว้างขวางในการได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินการต่างๆ ของรัฐเป็นลิ่งจำเป็น เพื่อที่ประชาชนจะสามารถแสดงความคิดเห็นและใช้สิทธิทางการเมืองได้โดยถูกต้องกับความจริงอันเป็นการส่งเสริมให้มีความเป็นรัฐบาลโดยประชาชนมากยิ่งขึ้นสมควรกำหนดให้ประชาชนมีสิทธิได้รู้ข้อมูลข่าวสารของราชการ โดยมีข้อยกเว้นอันไม่ต้องเปิดเผยที่แจ้งชัดและจำกัดเฉพาะข้อมูลข่าวสารที่หากเปิดเผยแล้วจะเกิดความเสียหายต่อประเทศชาติหรือต่อประโยชน์ที่สำคัญของเอกชน ทั้งนี้เพื่อพัฒนาระบบประชาธิปไตยให้มั่นคงและยั่งผลให้ประชาชนมีโอกาสสร้างสิทธิหน้าที่ของตนอย่างเต็มที่ เพื่อที่จะปกปักษาราชประยุทธ์ ของตนประการหนึ่งกับสมควรคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคลในส่วนที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลข่าวสารของราชการไปพร้อมกัน อีกประการหนึ่ง “ข้อมูลข่าวสาร” หมายความว่า สิ่งที่สื่อความหมายให้รู้เรื่องราวข้อเท็จจริง ข้อมูลหรือสิ่งใดๆ ไม่ว่าการสื่อความหมายนั้น จะทำได้โดยสภาพของสิ่งนั้นเองหรือโดยผ่านวิธีการใดๆ และไม่ว่าจะได้จัดทำไว้ในรูปของเอกสาร แฟ้ม รายงาน หนังสือ แผนผัง แผนที่ ภาพวาด ภาพถ่ายฟิล์ม การบันทึกภาพหรือเสียง การบันทึกโดยเครื่องคอมพิวเตอร์หรือวิธีอื่นใดที่ทำให้สิ่งที่บันทึกไว้ปรากฏได้ “ข้อมูลข่าวสารของราชการ” หมายความว่า ข้อมูลข่าวสารที่อยู่ในความครอบครองหรือควบคุมดูแลของหน่วยงานของรัฐไม่ว่าจะเป็นข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินงานของรัฐหรือข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเอกชน (www.oic.go.th) ขอสรุป 3 ประเด็นหลักของปาฐกถาพิเศษ คือ

1. ในโอกาสครบรอบ 13 ปีของ พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสาร เทคโนโลยีมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ซึ่งเป็นสิ่งที่ท้าทาย โดยเฉพาะการเกิดขึ้นของเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ซึ่ง พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารที่ออกมาในช่วงเวลานั้น ยังไม่เป็นเหมือนเช่นปัจจุบัน กรณีของเว็บวิกิลีกส์ ที่เกิดขึ้น ทำให้เราต้องกลับมาทบทวนแนวทางการทำงานใหม่

2. กฎหมายฉบับนี้มีความตั้งใจที่จะยกระดับเรื่องของธรรมาภิบาลในการบริหารราชการแผ่นดินอย่างแท้จริง คือ การแก้ปัญหาทุจริตคอร์ปชั่น ซึ่งมีหลายหน่วยงานต้องเผชิญ และพยายามแก้ไข แต่ก็ยังมีข้อควรหา การบังคับใช้กฎหมาย ทำให้ลดการทุจริตคอร์ปชั่น การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารทำให้ลดการทุจริตคอร์ปชั่นลง รวมไปถึงการจัดซื้อจัดจ้าง ต้องได้รับการตรวจสอบจากประชาชน โดยมุ่งเน้นให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเรื่องราบท่างๆ ที่มีผลกระทบต่อประชาชนในสังคม ผู้บริหารราชการแผ่นดินต้องมีความรับผิดชอบต่อประชาชน สงเสริมให้ประชาชนมีความรู้อย่างครบถ้วน รอบด้าน ไปร่วมสืบ ซึ่งจะทำให้การบริหารหรือการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ เป็นไปตามเป้าหมายและมีประสิทธิภาพ จึงเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารทางราชการ หรือสามารถได้รับการคุ้มครองหรือแก้ไข ข้อมูลส่วนบุคคล จึงเป็นเรื่องที่สำคัญมาก ดังนั้น กฎหมายฉบับนี้จึงถือเป็นของการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารเป็นหลัก และถือว่าการปกปิดและการไม่อนุญาตให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารนั้น จะต้องเป็นเรื่องของข้อยกเว้น

3. การปฏิรูปสื่อ รัฐบาลได้ประกาศแผนปฏิรูปและแผนการป้องคงมาได้ระยะหนึ่งแล้ว โดยมีการเสนอกฎหมายคุ้มครองสื่อ โดยได้ผ่านความเห็นชอบจากรัฐสภาแล้ว หากทางราชการไม่สนับสนุนให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้ อาจเป็นเหตุให้พวกเข้าไปแสวงหาข้อมูลจากที่อื่น

วิเคราะห์ประเด็นที่หนึ่ง เนื่องจาก พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารฯ ได้เกิดขึ้นมาหลายปีแล้ว ความมีการปรับเปลี่ยนแก้ไข ให้มีความเหมาะสมกับสถานการณ์ โดยเฉพาะการเกิดขึ้นของอินเทอร์เน็ต และเว็บเครือข่ายสังคมออนไลน์ซึ่งเป็นแรงขับเคลื่อนและมีผลกระทบอย่างใหญ่หลวงต่อทุกภาคส่วน กรณีของเว็บวิกิลีกส์ เป็นเพียงกรณีหนึ่งเท่านั้น การปิดกั้นข้อมูลข่าวสารเพื่อไม่ให้ประชาชนได้รับรู้นั้น เป็นเรื่องที่ทำได้ยากขึ้น เพราะสื่อรูปแบบใหม่นั้นทำให้ยากต่อการเข้าไปคบคุ้มคุ้ม และกฎหมายไม่สามารถเอาผิดกับผู้กระทำได้ แม้แต่เจ้าของผู้พัฒนาเว็บขึ้นมาเองอย่าง มาร์ค ชัคเคอร์เบิร์ก แห่ง Facebook ก็ยังปัดเศียรเรียนเกล้าอยู่เหมือนกันไม่ว่าจะเป็นเรื่องการถูกล่วงล้ำสิทธิส่วนบุคคล, ระบบการรักษาความมั่นคงปลอดภัยของข้อมูล รวมถึงการถูกเจาะระบบ เรื่องเหล่านี้องค์กรของรัฐและเอกชนต้องช่วยกันหาแนวทางแก้ไขสถานการณ์ล่วงหน้าเอาไว้ให้ดีเด่น

ประเด็นที่สอง ตามเจตนาของ พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารฯ นั้นตั้งเอาไว้ดีมาก เพราะต้องการเสริมสร้างธรรมาภิบาล และจะช่วยลดปัญหาทุจริตคอร์ปชั่น และให้ประชาชนเข้ามามีส่วนในการตรวจสอบได้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการจัดซื้อจัดจ้าง เรื่องการประมูลโครงการใหญ่ๆ เช่น การประมูลโครงการ 3 ชี๊ดคงยังเป็นข้อกังขายของประชาชนทั่วไปว่า ทำไมจึงได้กระทำการแบบรับรัดอย่างผิดสังเกต และมีเงื่อนจำ สิ่งเหล่านี้ทำให้หลายฝ่ายอุกกาเรียกร้องให้หน่วยงานของรัฐเปิดเผยข้อมูลข้อเท็จจริงให้กับประชาชนได้ทราบ เพื่อแสดงถึงความโปร่งใสในการบริหารงาน และเพื่อลดข้อครหาในการสมรู้ร่วมคิดกับผู้ที่ได้ผลประโยชน์โดยตรง

ประเด็นที่สาม เกี่ยวกับการปฏิรูปสื่อ ซึ่งได้ดำเนินการระยะหนึ่งแล้ว รัฐควรให้ความเสมอภาคและอิสระกับสื่อในการนำเสนอข้อมูลที่จริงกับประชาชน ไม่ควรมีการข้อร้องสื่อไม่ให้นำเสนอข้อมูลความจริงกับประชาชน ยกเว้นข้อมูลที่เป็นภัยต่อความมั่นคงของประเทศไทย เช่น กรณีฐานที่มั่นของทหารไทยที่อยู่ตามแนวชายแดนไทยและกัมพูชา ไม่ควรนำเสนอระบุพิจารณาข้อเท็จจริงให้กับประชาชนได้ทราบ เพื่อแสดงถึงความโปร่งใสในการบริหารงาน และเพื่อลดข้อครหาในการสมรู้ร่วมคิดกับผู้ที่ได้ผลประโยชน์โดยตรง

เพริ่งหากหน่วยงานของรัฐไม่สนับสนุนให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้ พากเขาก็ไปแสวงหาข้อมูลจากสื่อทางเดือกคื่นๆ ซึ่งมีอยู่มากมายหลายช่องทาง

ท้ายสุด หากหน่วยงานของรัฐปฏิบัติจริงได้ คือ ส่งเสริมให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของทางราชการ ตามเจตนาหมายแห่ง พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารฯ นี้ ประชาชนจะได้รับประโยชน์เป็นอย่างมาก แต่ในทางตรงกันข้าม หากปฏิบัติไม่ได้จริง ก็จะมีคำเตือนว่า ครบรอบ 13 ปี พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารของราชการ แล้วประชาชนได้อะไร? เป็นเพียงแต่การเฉลิมฉลองกันในโอกาสครอบปีในกลุ่มของคนในภาคส่วนราชการเท่านั้น.